

Magdalena Karasek

W

Wykładowi spójności w tekstach pisanych przez obcokrajowców

Materiał egzaminów
certyfikatowych
z języka polskiego
jako obcego

JĘZYKOZNAWSTWO

TEKSTOLOGIA

**Wykładowi spójności
w tekstach pisanych
przez obcokrajowców**

Materiał egzaminów
certyfikacyjnych
z języka polskiego
jako obcego

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Magdalena Karasek

**Wykładowi spójności
w tekstach pisanych
przez obcokrajowców**

Materiał egzaminów
certyfikacyjnych
z języka polskiego
jako obcego

Magdalena Karasek – Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny
Instytut Filologii Polskiej i Logopedii, Zakład Lingwistyki Stosowanej i Kulturowej
90-236 Łódź, ul. Pomorska 171/173

RECENZENT

Anna Dunin-Dudkowska

REDAKTOR INICJUJĄCY

Urszula Dzieciatkowska

OPRACOWANIE REDAKCYJNE

Danuta Bąk

SKŁAD I ŁAMANIE

Munda – Maciej Torz

KOREKTA TECHNICZNA

Anna Sońta

PROJEKT OKŁADKI

Agencja Reklamowa Efectoro

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Depositphotos.com/Serggn

© Copyright by Magdalena Karasek, Łódź 2020

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2020

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.08982.18.0.M

Ark. wyd. 14,4; ark. druk. 17,25

ISBN 978-83-8142-945-0

e-ISBN 978-83-8142-946-7

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63

SPIS TREŚCI

Wstęp	9
1. Przedmiot i cel pracy	9
2. Charakterystyka materiału badawczego	11
3. Egzamin certyfikacyjny z języka polskiego jako obcego	16
4. Metoda opracowania materiału	21
5. Założenia metodologiczne	22
5.1. Pojęcie tekstu	22
5.2. Pojęcie dyskursu	28
5.3. Spójność tekstu jako przedmiot badań językoznawczych	30
5.3.1. Spójność jako własność stopniowalna	38
5.4. Spójność tekstu a sprawność pisania	42
6. Stan badań	44
Rozdział I	
Wykłádniki spójności w tekstach pisanych przez obcokrajowców ..	51
1. Powtórzenia	52
1.1. Powtórzenia jednowyrazowe dokładne	52
1.1.1. Zachowanie tej samej funkcji składniowej	53
1.1.2. Zmiana funkcji składniowej	56
1.2. Powtórzenia jednowyrazowe niedokładne	60
1.2.1. Kodowanie pojęcia za pomocą rzeczownika	60
1.2.2. Kodowanie pojęcia za pomocą czasownika	62
1.2.3. Kodowanie pojęcia za pomocą innych jednostek leksykal- nych zbudowanych na tym samym rdzeniu	63
1.3. Powtórzenia wielowyrazowe	64
1.4. Powtórzenie wyrazu w nowym otoczeniu leksykalnym	66
1.4.1. Powtórzenie skrócone o przydawkę	66
1.4.2. Powtórzenie rozwinięte przydawką	67
1.4.3. Powtórzenie z wymienioną przydawką	68
1.5. Przeciwstawienia	68
1.6. Paralelizmy składniowe	70
1.7. Nagromadzenie powtórzeń	72
2. Synonimy	76
2.1. Synonimy systemowe	77
2.2. Synonimy kontekstowe	80
2.3. Peryfrazy	82

3.	Antonimy	85
3.1.	Antonimy systemowe	86
3.2.	Antonimy kontekstowe	87
4.	Wyrazy należące do jednej grupy tematycznej	88
5.	Hiperonimy i hiponimy	92
5.1.	Hiperonim – hiponim	92
5.2.	Hiperonim – kohiponimy	93
5.3.	Hiponim – hiperonim	95
5.4.	Kohiponimy – hiperonim	97
5.5.	Kohiponimy	97
6.	Zaimki	99
6.1.	Zaimek jako wykładnik pronominalizacji	99
6.1.1.	Zachowanie tej samej funkcji składniowej	100
6.1.2.	Zmiana funkcji składniowej	103
6.1.3.	Ciągi zaimkowe	106
6.1.4.	Łącuchy nawiązań	108
6.2.	Zaimek jako wykładnik prosentencjalizacji	109
6.3.	Grupy zaimkowe	115
6.3.1.	Grupa zaimkowa z powtórzeniem	115
6.3.1.1.	Zaimek i powtórzenie dokładne	115
6.3.1.2.	Zaimek i powtórzenie niedokładne	118
6.3.1.3.	Zaimek i powtórzenie skrócone o przydawkę ..	119
6.3.2.	Grupa zaimkowa z synonimem	121
6.3.3.	Grupa zaimkowa z hiperonimem	123
6.3.4.	Grupa zaimkowa z rzeczownikiem abstrakcyjnym	126
7.	Elipsa kontekstowa	130
7.1.	Zachowanie tej samej funkcji składniowej	131
7.2.	Zmiana funkcji składniowej	136
7.3.	Elipsa szerokiego kontekstu	139
8.	Partykuły	140
9.	Wyrażenia metatekstowe	147
9.1.	Sygnały początku i końca wypowiedzi	148
9.2.	Sygnały tematu wypowiedzi	150
9.3.	Sygnały dygresji w wypowiedzi	151
9.4.	Sygnały następstwa i porządku logicznego	152
9.5.	Sygnały przeformułowania wypowiedzi	154
10.	Spójniki	156
10.1.	Koniunkcja	157
10.2.	Kontrjunktja	161
10.3.	Podporządkowanie	165
11.	Jednorodność form czasu orzeczeń	167
12.	Układ pytanie – odpowiedź	172

12.1. Układ <i>pytanie – odpowiedź</i> o spójności eksplicytnej	173
12.1.1. Konstrukcje paralelne z powtórzeniami	173
12.1.2. Konstrukcje paralelne bez powtórzeń	175
12.1.3. Konstrukcje z odpowiedzią paralelną tak/nie	177
12.1.4. Konstrukcje z odpowiedzią o charakterze metateksto- wym	178
12.2. Układ <i>pytanie – odpowiedź</i> o spójności implicytnej	178
Rozdział 2	
Rama delimitacyjna tekstów pisanych przez obcokrajowców	183
1. Zdania inicjalne	185
1.1. Zdania o treściach ogólnych	186
1.2. Zdania bezpośrednio wprowadzające w świat tekstu	189
1.3. Zdania zawierające elementy metatekstowe	191
1.4. Zdania skorelowane z tematem tekstu	193
1.4.1. Zdania samodzielne konstrukcyjnie	193
1.4.2. Zdania niesamodzielne konstrukcyjnie	195
2. Zdania finalne	197
2.1. Brak wyraźnie zaznaczonej formuły finalnej	198
2.2. Wyraźnie zaznaczona formuła finalna	199
Rozdział 3	
Niedostatki w zakresie stosowanych wykładników spójności w tek- stach pisanych przez obcokrajowców	209
1. Zaburzenia w zakresie stosowania zaimków	210
1.1. Niedostosowanie w zakresie kategorii rodzaju	210
1.2. Niedostosowanie w zakresie kategorii przypadku	212
1.3. Niespójność w zakresie prosentencjalnego stosowania zaimka	212
2. Zaburzenia w zakresie stosowania elipsy	214
3. Zaburzenia w zakresie stosowania leksyki	216
4. Zaburzenia powstające w wyniku braku jedności czasu	220
5. Zaburzenia powstające w wyniku braku relacji nawiązania	221
6. Zaburzenia powstające w wyniku zastosowania niewłaściwego wy- kładnika spójności	222
7. Zaburzenia powstające w wyniku braku zróżnicowania zastosowa- nych wykładników spójności	224
Rozdział 4	
Egzemplifikacje	231
1. Poziom B1	231
2. Poziom B2	237
3. Poziom C2	244

Wnioski	255
Bibliografia	265
Spis tabel	275

WSTĘP

1. Przedmiot i cel pracy

Celem pracy jest analiza mechanizmów spójności językowej w tekstach pisanych przez obcokrajowców, którzy przystąpili do egzaminu certyfikатовego z języka polskiego jako obcego oraz klasyfikacja stosowanych przez cudzoziemców wykładników spójności tekstu. Założeniem rozprawy jest prześledzenie, w jaki sposób zmieniają się sposoby wiązania wyrażeń zdaniowych w zależności od poziomu znajomości języka oraz wskazanie najczęściej popełnianych przez cudzoziemców błędów powodujących naruszenie więzi spójnościowych.

Podstawę rozprawy stanowi analiza materiałów egzaminacyjnych (prac sprawdzających umiejętność formułowania wypowiedzi pisemnej) z lat 2007 i 2008 zgromadzonych w archiwum Państwowej Komisji Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego w Warszawie. Egzaminy poświadczające znajomość języka polskiego jako obcego do 2015 roku były przeprowadzane na trzech poziomach zaawansowania: podstawowym (B1), średnim ogólnym (B2) i zaawansowanym (C2), dlatego prace z tych właśnie poziomów są przedmiotem analizy¹.

Wybór tematu i materiału badawczego nie był przypadkowy. Temat spójności tekstów pisanych przez cudzoziemców nie został dostatecznie zbadany. W polskiej glottodydaktyce brakuje całościowych opracowań tego zagadnienia. W nielicznych artykułach glottodydaktycy skupili się przede wszystkim na problematyce nauczania redagowania różnych gatunków tekstu: listu prywatnego i urzędowego, tekstu argumentacyjnego. Krystyna Data w artykule *Struktura tekstu w nauczaniu języka polskiego* stawia tezę, że „w glottodydaktyce tekst powinien być traktowany jako działanie przebiegające według ściśle określonych wzorców” (Data 2001, s. 124; por. Żydek-Bednarczuk 2002), dlatego proponuje podawanie studentom gotowych modeli gatunkowych.

¹ 12 czerwca 2015 r. weszła w życie znowelizowana Ustawa o języku polskim. Zgodnie z jej założeniami egzaminy z języka polskiego jako obcego przeprowadzane są na poziomach: A1, A2, B1, B2, C1, C2 (w grupie dostosowanej do potrzeb osób dorosłych) oraz A1, A2, B1, B2 (w grupie dostosowanej do potrzeb dzieci i młodzieży) (http://www.bip.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2015_08/9ff44be5b568fc260661fc60ead58630.pdf [dostęp: 12.12.2015]). Ostatni egzamin starego typu odbył się w Warszawie w dniach 7–8 listopada 2015 r.

Niniejsze opracowanie składa się z czterech rozdziałów analitycznych poprzedzonych wstępem, podsumowaniem oraz bibliografią. Pierwsza część pracy ma charakter teoretyczny. Zostały w niej omówione kluczowe pojęcia z zakresu lingwistyki tekstu, takie jak: tekst, dyskurs, spójność, a także zagadnienia mieszczące się w sferze badań glottodydaktycznych: egzaminy certyfikatowe z języka polskiego jako obcego, sprawność pisania. Najważniejsze z punktu widzenia kolejnych rozdziałów pracy są ustalenia dotyczące terminu „tekst spójny” oraz przyjęcie otwartej definicji spójności, w której brak kategoriycznego rozgraniczania jej poszczególnych rodzajów. Istotne jest także założenie, zgodnie z którym analiza materiału badawczego będzie dotyczyć przede wszystkim warstwy językowej teksów. Ograniczenie czynników niezależnych od autora i odbiorcy wypowiedzi dało możliwość przyjrzenia się samemu procesowi powstawania i odbioru tekstu.

Zasadnicza część rozprawy ma charakter analityczny. Założeniem tej części pracy jest ujawnienie podobieństw i różnic w użyciu środków zapewniających spójność tekstu w zależności od reprezentowanego przez zdających poziomu zaawansowania językowego.

Rozdział I ukazuje różnorodność mechanizmów językowych służących budowaniu spójnego tekstu. Wykładniki więzi stosowane w tekstach egzaminów certyfikatowych to zarówno środki gramatyczne (morfologiczne i składniowe), jak i leksykalne. W rozdziale nie wyznaczono jednak restrykcyjnej granicy między poszczególnymi grupami środków spójności. Relacje spójnościowe badane są pomiędzy sąsiadującymi zdaniem, ale także między wypowiedziami dystansywnymi, oddzielonymi innymi jednostkami zdaniowymi. Zebrane przykłady ilustrują przede wszystkim nawiązania o kierunku anaforycznym. Analizowany materiał dostarczył nielicznych egzemplifikacji odniesień kataforycznych. Wskaźniki nawiązujące do wyrażen danych w dalszym, a nieużytych w uprzednim, kontekście dotyczyły tylko wypowiedzi pytających w układach *pytanie–odpowiedź*. Wprowadzenie w tekst nawiązań o kierunku kataforycznym to zabieg zdecydowanie trudniejszy. Tekst wykorzystujący odniesienia kataforyczne „burzy utrwalone w świadomości odbiorcy przekonanie, że nawiązywać można do czegoś, co jest już znane” (Szkudlarek 2003, s. 68). Takie działanie wymyka się schematom budowania większych jednostek tekstowych, z którymi zapoznawani są cudzoziemcy uczący się redagowania tekstów w języku polskim. Zwykle bowiem nauczanie kompozycji dłuższych wypowiedzi pisemnych traktowane jest jako działanie przebiegające według ściśle określonych wzorców (Data 2001, s. 124), a wiele ćwiczeń redakcyjno-stylistycznych zamieszczanych w podręcznikach do nauczania języka polskiego jako obcego polega na uzupełnieniu lub odtworzeniu schematu tekstu na podstawie podanego przykładu (zob. Wojenka 2010).

Rozdział II poświęcony został analizie wybranych elementów ograniczających przestrzeń wypowiedzi, znakom początku i końca – tzw. delimitatorom tekstu. W rozdziale przebadano przede wszystkim okalające tekst zdania inicjalne i finalne, które tworzą ramę tekstu. Sprawdzone, w jaki sposób zdający radzą so-

bie z sygnalizowaniem granic wypowiedzi, istotnych z punktu widzenia odbioru tekstu jako całości znaczącej.

W rozdziale III przedstawiono przykłady zaburzeń spójności wypowiedzi pisemnych autorstwa obcokrajowców. Celem analizy było ustalenie przyczyn niedostatków spójności tekstu oraz wskazanie, w jaki sposób błędy spójności wpływają na odbiór tekstu. Uchybienia dotyczyły nie tylko nieumiejętnego stosowania opisanych w rozdziale I tej pracy leksykalnych i gramatycznych wykładników spójności, ale także niewystarczającego zróżnicowania stosowanych wskaźników nawiązania, braku odniesienia w tekście pomimo zastosowanego wykładnika więzi międzywypowiedzeniowej czy niedostatków w zakresie kompetencji leksykalnej autorów prac.

Rozdział IV stanowi egzemplifikację tego, w jaki sposób przeanalizowane w poprzednich częściach pracy wykładniki spójności funkcjonują w konkretnych tekstach. W rozdziale tym zaprezentowane zostały przykłady analizy wybranych wypowiedzi pisemnych reprezentujących każdy z badanych poziomów zaawansowania językowego pod kątem zastosowanych w pracach mechanizmów spójności tekstu.

2. Charakterystyka materiału badawczego

Przedmiotem opisu są wielozdaniowe wypowiedzi pisemne autorstwa osób przystępujących do egzaminu certyfikatowego z języka polskiego jako obcego na poziomach B1 (podstawowym), B2 (średnim ogólnym) oraz C2 (zaawansowanym) zgromadzone w archiwum Państwowej Komisji Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego.

Założeniem pracy jest zbadanie, w jaki sposób zdający radzą sobie z budowaniem spójnego tekstu. Z tego względu podczas analizy nie brano pod uwagę różnych zmiennych, takich jak: wiek, płeć, kraj pochodzenia osoby zdającej, metoda przyswajania języka polskiego. Nie badano także zależności między rodzimym językiem zdającego a językiem polskim. Uwzględnienie powyższej korelacji w badaniach nad spójnością tekstu jest możliwe, jednak znacznie wykracza poza ramy niniejszego opracowania, wymaga bowiem włączenia w obszar badawczy takich zagadnień, jak: transfer pozytywny i negatywny w nauczaniu języków obcych, bliskość językowa, pokrewieństwo pomiędzy językami. Analiza każdorazowo musiałaby więc uwzględniać relacje między systemami gramatycznymi oraz lingwakulturami² zestawianych języków.

² Propagatorką pojęcia „lingwakultura” na gruncie polskich badań lingwistycznych i glottodydaktycznych jest Grażyna Zarzycka. Badaczka mianem lingwakultury określa silnie zintegrowaną całość, na którą składają się język i kultura. Język jest elementem kultury, kultura danego narodu zaś kształtuje język, którym posługują się jej członkowie (Zarzycka 2004).

Zgodnie z Ustawą o języku polskim z 1999 r.³ do egzaminu mogą przystąpić cudzoziemcy lub obywatele polscy na stałe mieszkający za granicą. Jak wspomniano, kraj pochodzenia i narodowość nie były uwzględniane w badaniach. Określenia cudzoziemiec lub obcokrajowiec używam dla nazwania wszystkich zdających egzaminy.

Jako badacz nie miałam dostępu do danych personalnych zdających, co wynika z tajności egzaminu certyfikatowego. Analizowane prace były więc dla mnie anonimowe.

Zbieranie materiału badawczego było możliwe po wcześniejszym uzyskaniu zgody dyrektora archiwum, profesora Władysława Miodunki. Działania poprzedzające analizę tekstów polegały na digitalizacji materiału z wybranych roczników zarchiwizowanych prac egzaminacyjnych. Niektóre materiały nie mogły zostać opracowane cyfrowo ze względów technicznych, co wymagało ich analizy na miejscu, w siedzibie archiwum Państwowej Komisji Poświadczenia Znajomości Języka Polskiego jako Obcego. Każda z prac egzaminacyjnych została przepisana. Badane teksty pochodzą z egzaminów przeprowadzonych w latach 2007 oraz 2008 w Warszawie, Poznaniu, Krakowie i Bratysławie. Ich wybór był losowy. Dwie trzecie badanych tekstów (66%) pochodziło z egzaminów przeprowadzonych w Polsce, jedna trzecia (34%)⁴ z egzaminów, które odbyły się za granicą.

Wybór źródła materiałów do analizy był poprzedzony badaniem pilotażowym. Materiał do analizy w badaniu stanowiły wypowiedzi pisemne obcokrajowców uczących się języka polskiego w Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców w Łodzi. Poziom zaawansowania językowego autorów tekstów określono na podstawie ich przyporządkowania do grup zajęciowych. Okazało się jednak, że stopień zaawansowania językowego uczniów w obrębie tej samej grupy był niejednorodny. Uniemożliwiało to właściwe określenie poziomu językowego tworzonych przez nich tekstów, a tym samym wykluczało możliwość rzetelnej analizy prac. Poziom zaawansowania językowego osób przystępujących do egzaminu certyfikatowego z języka polskiego jako obcego także jest wartością deklarowaną i z tego względu obciążoną subiektywizmem. Przyjęto jednak założenie, zgodnie z którym analizie poddawane były tylko prace pisemne osób, które zdały egzamin. Zaliczenie części pisemnej egzaminu certyfikatowego oznaczało, że przystępujący do egzaminu opanował umiejętność używania języka polskiego w piśmie na danym poziomie zaawansowania.

³ file://C:/Users/User/Downloads/D19990999Lj%20(1).pdf [dostęp: 12.11.2013], por. [http://orka.sejm.gov.pl/opinie7.nsf/nazwa/3324_u/\\$file/3324_u.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie7.nsf/nazwa/3324_u/$file/3324_u.pdf) [dostęp: 12.12.2015].

⁴ <http://www.certyfikatpolski.pl/pl/egzamin-w-liczbach/miejsca-egzaminow> [dostęp: 11.11.2013].

Analizowany materiał obejmuje 300 tekstów. Dla każdego z trzech poziomów zaawansowania językowego przebadano po 100 prac pisemnych.

Szczegółowe zestawienie tematów prac cytowanych w rozprawie, wraz z ich przyporządkowaniem do określonych poziomów zaawansowania językowego, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1. Tematy cytowanych prac wypowiedzi pisemnych

Poziom B1
<ul style="list-style-type: none"> ▶ Proszę napisać pozdrowienia do kolegów z wyjazdu za granicę (30 słów). ▶ „Mój ulubiony program telewizyjny”. Proszę uzasadnić (170 słów). ▶ Proszę napisać zaproszenie dla swojego dawnego nauczyciela na koncert zespołu, w którym Pan(i) gra na gitarze (30 słów). ▶ Proszę scharakteryzować osobę dla Pana/Pani ważną (np. członka rodziny, przyjaciela) (170 słów). ▶ Jest Pan(i) organizatorem imprezy „Wystawa rzeczy niepotrzebnych”. Proszę napisać zawiadomienie o tej imprezie (30 słów). ▶ Proszę opisać widok z okna (okien) Pani/Pana pokoju (mieszkania) (170 słów). ▶ Proszę napisać życzenia dla swoich przyjaciół z okazji ich ślubu (30 słów). ▶ „Najbardziej lubię soboty, bo...”. Proszę uzasadnić (170 słów). ▶ Proszę napisać do swoich rodziców (dziadków) życzenia z okazji Świąt Bożego Narodzenia i Nowego Roku (30 słów). ▶ Zostawiła Pani/zostawił Pan w bibliotece okulary. Proszę napisać ogłoszenie, które wywiesi Pani/Pan przy wejściu do biblioteki (30 słów). ▶ „Najgorsza (najprzyjemniejsza) podróż w moim życiu”. Proszę o niej napisać (170 słów). ▶ Proszę opisać miejsce, w którym spędziła Pani/spędził Pan najwspanialsze chwile w swoim życiu (170 słów).
Poziom B2
<ul style="list-style-type: none"> ▶ Poszukuje Pan(i) opiekunki do dwuletniego dziecka. Proszę napisać ogłoszenie, które rozwiesi Pan(i) w okolicy. Proszę przedstawić swoje wymagania dotyczące umiejętności, doświadczenia i charakteru opiekunki (50 słów). ▶ Kolega nie może się zdecydować, czy wybrać wakacje w górach czy nad morzem. Proszę w liście pomóc mu w podjęciu decyzji, przedstawiając zalety i wady obydwu możliwości (250 słów). ▶ Proszę napisać do swojego nauczyciela języka polskiego pozdrowienia z urlopu/wakacji (40 słów). ▶ „To jest najciekawsza historia mojego dzieciństwa”. Proszę napisać opowiadanie (260 słów).

Tabela 1 (cd.)

Poziom B2
<ul style="list-style-type: none"> ▶ Zaprosił(a) Pan(i) do eleganckiej i drogiej restauracji ważnych dla siebie gości. Nie był(a) Pan(i) zadowolony/zadowolona ani z obsługi, ani z jakości potraw. Proszę napisać list ze skargą do dyrekcji restauracji (100 słów). ▶ „Czy reklama pomaga czy przeszkadza w wyborze towaru?” Proszę napisać esej (200 słów). ▶ Wyjeżdża Pan(i) służbowo do miasta X na weekend. Przy okazji zamierza Pan(i) odwiedzić dawnych znajomych. Proszę ich o tym zawiadomić drogą elektroniczną (50 słów). ▶ Kolega zmienia miejsce pracy i urządza z tej okazji imprezę pożegnalną, na którą zaprosił Pana/Panią. Niestety, nie może Pan/Pani przyjąć zaproszenia z powodu choroby. Proszę wysłać mu e-mail z przeprosinami (40 słów). ▶ „Plusy i minusy studiowania za granicą”. Proszę napisać tekst argumentacyjny (rozprawkę) (260 słów). ▶ Proszę napisać zawiadomienie, informujące o wieczorze autorskim (poety lub pisarza), który będzie połączony z rozdawaniem autografów (40 słów). ▶ Proszę napisać życzenia dla swoich przyjaciół z okazji ich ślubu (30 słów). ▶ „Dzięki takim ludziom świat jest piękny, a życie ma smak”. Proszę napisać charakterystykę osoby, którą Pani/Pan szanuje i podziwia (260 słów). ▶ Proszę napisać gratulacje do swoich przyjaciół z okazji narodzin dziecka (30 słów). ▶ „Książka, którą chętnie przeczytam jeszcze raz”. Proszę napisać recenzję (270 słów). ▶ „Film, który chętnie zobaczę jeszcze raz”. Proszę napisać recenzję Pani/Pana ulubionego filmu (270 słów).
Poziom C2
<ul style="list-style-type: none"> ▶ Szuka Pan(i) nowej pracy. Proszę napisać list motywacyjny do firmy, w której chciałby Pan/chciałaby Pani pracować (100 słów). ▶ „Znalazłem/znalazłam starą fotografię rodzinną”. Proszę napisać opowiadanie (300 słów). ▶ Pani/Pana profesor (nauczyciel, promotor) pożyczył Pani/Panu na kilka dni słowniki i książki. Nie oddawała Pani/nie oddawał Pan ich przez miesiąc. Proszę napisać list z przeprosinami (60 słów). ▶ „Być dorosłym – to dobrze czy źle”? Proszę napisać rozprawkę (340 słów). ▶ „Mój idol”. Proszę napisać charakterystykę (300 słów). ▶ „Kupować muzykę czy ściągać ją z Internetu?” Proszę napisać rozprawkę (340 słów). ▶ „Czym jest sukces?” Proszę napisać esej (400 słów). ▶ Jest Pan(i) dyrektorem szkoły językowej. Proszę napisać tekst reklamowy, w którym zachęci Pan(i) do udziału w kursach prowadzonych przez szkołę (100 słów). ▶ „Internetowe kontakty mogą zastąpić rzeczywiste?” Proszę napisać rozprawkę (300 słów).

- ▶ Wyjeżdża Pan(i) służbowo do miasta X na weekend. Przy okazji zamierza Pan(i) odwiedzić dawnych znajomych. Proszę ich o tym zawiadomić drogą elektroniczną (100 słów).
- ▶ „Moi znajomi w krzywym zwierciadle”. Proszę napisać satyryczną charakterystykę swoich znajomych (300 słów).
- ▶ Proszę napisać tekst reklamujący atrakcyjną miejscowość turystyczną (60 słów).
- ▶ „Ekologia – moda czy nadzieja?” Proszę napisać tekst argumentacyjny (340 słów).
- ▶ „Czy potrzebujemy autorytetów?” Proszę napisać esej (400 słów).
- ▶ Proszę napisać tekst (w wybranej przez siebie formie) na temat zainspirowany poniższym obrazkiem. Proszę również nadać mu tytuł (400 słów).

- ▶ Proszę napisać tekst (w wybranej przez siebie formie) na temat zainspirowany poniższym obrazkiem. Proszę również nadać mu tytuł (400 słów).

- ▶ Proszę napisać tekst (w wybranej przez siebie formie) na temat zainspirowany poniższym obrazkiem. Proszę również nadać mu tytuł (400 słów).

W badanym materiale znalazły się takie gatunki, jak: zaproszenie, charakterystyka, życzenia, ogłoszenie, list, tekst argumentacyjny, pozdrowienia, zawiadomienie, esej, opis, skarga, gratulacje, recenzja, e-mail, list motywacyjny.

3. Egzamin certyfikacyjny z języka polskiego jako obcego

Egzaminy certyfikacyjne z języka polskiego jako obcego odbywają się w Polsce i za granicą od 2004 roku. Do roku 2015 przeprowadzane były na poziomach B1 (podstawowym), B2 (średnim ogólnym) oraz C2 (zaawansowanym) przez Państwową Komisję Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego. Standardy wymagań egzaminacyjnych oraz zasady przeprowadzania egzaminów podlegają zaleceniom opracowanym przez Radę Europy, która po kontroli ALTE (*Association for Language Testers in Europe*) potwierdziła zgodność egzaminów z języka polskiego jako obcego ze standardami testowania znajomości języków obcych w Europie. W 2015 roku zakończono prace przygotowawcze do wprowadzenia egzaminów na pozostałych poziomach europejskich (A1, A2 i C1). Pierwsze egzaminy, zgodne z nowym systemem certyfikowania, przeprowadzono w kwietniu 2016 roku.

Egzamin certyfikacyjny⁵ składa się z części pisemnej i ustnej, w skład których wchodzi: rozumienie ze słuchu, poprawność gramatyczna, rozumienie tekstów pisanych, pisanie oraz mówienie. Struktura egzaminu jest taka sama dla każdego z poziomów, różnice między nimi dotyczą jedynie stopnia trudności materiału egzaminacyjnego, dostosowanego do poziomu B1, B2 i C2. Warto podkreślić, że próg zdawalności egzaminu (całości, jak i poszczególnych sprawności) wynosi aż 60%⁶, a zdanie egzaminu jest możliwe tylko pod warunkiem zaliczenia każdej jego części (Miodunka 2013, s. 58). Zarówno struktura, jak i przebieg egzaminu są dostosowane do *Standardów wymagań egzaminacyjnych* (2003).

Dla niniejszej pracy istotna była ostatnia z czterech części egzaminu pisemnego, część D (wypowiedź pisemna), w której zadaniem egzaminowanego jest skonstruowanie wypowiedzi pisemnych na zadane tematy. Zdający samodzielnie dokonuje wyboru jednego z trzech lub czterech zestawów zadań i tworzy prace zgodnie z poleceniem. Każdy z zestawów zawiera polecenie napisania dwóch tek-

⁵ Ponieważ przedmiotem opisu są prace egzaminacyjne z lat 2007 i 2008, przedstawiane informacje dotyczą założeń egzaminacyjnych realizowanych zgodnie z Ustawą o języku polskim obowiązującą przed nowelizacją (znowelizowana Ustawa o języku polskim weszła w życie w 2015 r.).

⁶ Jest on dwa razy wyższy niż próg zdawalności obowiązujący polskich maturzystów (por. <http://www.cke.edu.pl/index.php/egzamin-maturalny-left> [dostęp: 12.01.2016]). Badania porównawcze kompetencji w posługiwaniu się językiem polskim cudzoziemców i polskich maturzystów prowadzili W. Miodunka oraz G. Przechodzka (2006a, 2006b).

stów, jednego krótszego, drugiego dłuższego⁷, przy czym liczba słów dla każdego z tekstów jest ściśle określona. Wymagana długość zdań w zestawie, liczona łącznie dla poszczególnych poziomów, to: dla poziomu B1 – 200 słów, dla poziomu B2 – 300 słów, dla poziomu C2 – 400 słów. Przez słowo (wyraz) rozumie się tu ciąg liter od pauzy do pauzy, czyli każdy element oddzielony od pozostałych spacją; wyrazy złożone (np. biało-niebieski) liczone są jako dwa słowa, natomiast zapis cyfr odpowiada liczbowo ich odczytaniu (np. 25 VI 2014 r. = 4 wyrazy). Należy zwrócić uwagę na fakt, że zadania w poszczególnych zestawach są sformułowane w taki sposób, by ich wykonanie nie wymagało od zdających specjalistycznej wiedzy z jakiejś dziedziny lub na dany temat. Sprawdzana jest bowiem wyłącznie umiejętność formułowania przez egzaminowanych pisemnej wypowiedzi. Czas przeznaczony na wykonanie części D egzaminu pisemnego to 90 minut⁸.

Redagując tekst, zdający wykorzystuje tzw. materiał wyjściowy (tekstowy lub ikoniczny) (*Angielsko-polsko-słoweński...* 2004, s. 82), którym jest sama instrukcja wykonania zadania, czyli polecenie, tekst, na który należy odpowiednio zareagować, np. ogłoszenie, na podstawie którego zdający pisze list motywacyjny czy list, na który redaguje odpowiedź, lub wizualny materiał stymulujący, np. zdjęcie lub historyjka obrazkowa.

Zadania dobierane są w taki sposób, aby mogły zostać rozwiązane niezależnie od wieku, pozycji społecznej czy wykształcenia zdających. Są zróżnicowane nie tylko pod względem tematyki, ale także formy. Proponowane formy wypowiedzi pisemnych wynikają z przyjętego przez Państwową Komisję Poświadczenia Znajomości Języka Polskiego jako Obcego i zatwierdzonego w *Standardach wymagań egzaminacyjnych* (2003) opisu umiejętności dla poszczególnych poziomów zaawansowania językowego⁹.

Zgodnie ze skalą biegłości językowej *Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego* w zakresie tworzenia wypowiedzi pisemnej¹⁰, zdający powinien przedstawiać następujące umiejętności (ESOKJ 2003, s. 65), przedstawione w tabeli 3.

⁷ Dla poziomu B1 – trzy zestawy (3 x 2 zadania), dla poziomu B2 – cztery zestawy (4 x 2 zadania), dla poziomu C2 – trzy zestawy (3 x 2 zadania i 1 x 1 zadanie z ikonograficznym materiałem wyjściowym bez określania formy wypowiedzi lub 2 x 2 zadania, 1 x 1 zadanie z ikonograficznym materiałem wyjściowym bez określania formy wypowiedzi i 1 x 1 zadanie na 400 słów – określona forma).

⁸ Na wykonanie pozostałych części egzaminu pisemnego przewiduje się odpowiednio: 30 minut dla części A – Rozumienie ze słuchu, 60 minut dla części B – Poprawność gramatyczna, 45 minut dla części C – Rozumienie tekstu pisanego; cały egzamin trwa 225 minut.

⁹ <http://certyfikatpolski.pl/> [dostęp: 1.07.2014]. Na stronie WWW zdający znajdą dokładny opis poszczególnych form wypowiedzi wraz z przykładami.

¹⁰ *Europejski System Opisu Kształcenia Językowego* (2003), choć nie stanowi opisu systemu, okazał się opracowaniem, w którym zagadnieniu spójności tekstów tworzonych przez obcokrajowców poświęcono najwięcej miejsca. Zarówno w *Standardach wymagań*

Tabela 2. Formy wypowiedzi pisemnych w części D egzaminu certyfikatowego dla poziomów B1, B2 i C2*

Formy wypowiedzi pisemnych w części D egzaminu certyfikatowego dla poszczególnych poziomów		
B1	B2	C2
Życzenia	Życzenia	Ogłoszenie
Pozdrowienia	Pozdrowienia	Reklama
Zaproszenie	Zaproszenie	Skarga
Zawiadomienie	Zawiadomienie	Reklamacja
Ogłoszenie	Ogłoszenie	Zażalenie
List prywatny (formalny i nieformalny)	Odpowiedź na ogłoszenie	Protest
Opis (osoby, przedmiotu, miejsca)	List prywatny formalny (e-mail prywatny formalny)	Notatka
Charakterystyka osoby	List prywatny nieformalny (e-mail prywatny nieformalny)	Zaproszenie
Opowiadanie, sprawozdanie (relacja z przebiegu podróży, wakacji itp.)	Opis (osoby, przedmiotu, miejsca, krajobrazu, ilustracji z sytuacją)	Zawiadomienie
Tekst argumentacyjny	Charakterystyka (osoby, środowiska, np. młodzieży lub elementów rzeczywistości)	Życzenia
	Opowiadanie	Kondolencje
		Odpowiedź na ogłoszenie
		Podanie
		Życiorys
		Życiorys naukowy
		List motywacyjny
		Streszczenie tekstu prasowego
		Komentarz

egzaminacyjnych (2003), jak i w *Programach nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1–C2* (2011) zjawisko spójności potraktowane zostało wyjątkowo marginalnie. W *Standardach wymagań egzaminacyjnych* (2003) w wykazie zagadnień gramatycznych i składniowych oraz w części dotyczącej opisu umiejętności pisania ograniczono się do wskazania na takie umiejętności zdających, jak: planowanie, komponowanie (B1) i redagowanie krótkich i dłuższych tekstów (B1, B2, C2), budowanie i transformacje (dla C2) zdań wielokrotnie złożonych (B2, C2), stosowanie spójników podrzędnych i współrzędnych (B1), posługiwanie się konwencjami stylistycznymi (C2). Bezpośrednie odniesienie do problemu spójności pojawiło się tylko w zagadnieniach składniowych dla poziomu C2. Autorzy piszą o „Umiejętności budowania tekstu spójnego wewnątrz, zawierającego wskaźniki nawiązania wewnętrznego”. Autorzy *Programów nauczania* w celach nauczania w zakresie sprawności pisania zwracają uwagę, że uczyć się powinni znać i stosować w praktyce formy pisemne przewidziane dla danego poziomu nauczania (B1, s. 74; B2, s. 108; C2, s. 180), umieć pisać teksty na tematy objęte katalogiem tematycznym dla danego poziomu (B1, s. 74; B2, s. 108; C2, s. 180), posługiwać się językiem precyzyjnie, dostosowując styl wypowiedzi do jej adresata (B1, s. 74; B2, s. 108; C2, s. 180). Warto nadmienić, że tylko w celach dla poziomu B1 bezpośrednio wskazano na to, że tekst powinien być spójny (s. 74). Jeśli zaś chodzi o środki warunkujące spójność tekstu, w *Programach*... wymieniono tylko dwa typy wykładników: spójniki i zaimki względne, których repertuar rozszerzano w zależności od poziomu nauczania.

B1	B2	C2
Recenzja (rozumiana nie jako gatunek dziennikarski, ale wyrażenie opinii o filmie, książce itp.) Esej	Sprawozdanie Recenzja Podanie Życiorys List urzędowy List motywacyjny Reklama Tekst argumentacyjny (rozprawka) Esej (poglądy, rozważania, refleksje na dany temat)	Recenzja (opinia o książce, tekście, filmie, wydarzeniu) Relacja z podróży lub wydarzenia List (i odpowiedź na list) prywatny oficjalny i nie-oficjalny Odpowiedź na pismo urzędowe Referat Przemówienie Tekst argumentacyjny Wypracowanie Analiza porównawcza

* W związku z wejściem w życie nowej Ustawy o języku polskim przygotowywane jest również nowe rozporządzenie w sprawie egzaminów z języka polskiego jako obcego (http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2015_10/0eaf87f788f5a13a44e7ab4cf4789b5d.pdf [dostęp: 12.12.2015]).

Źródło: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 15 października 2003 roku w sprawie egzaminów z języka polskiego jako obcego. Załącznik nr 1: Standardy wymagań dla poszczególnych poziomów zaawansowania znajomości języka polskiego (file://C:/Users/User/Downloads/D20031871%20(7).pdf [dostęp: 12.11.2013]).

Tabela 3. Umiejętności w zakresie tworzenia wypowiedzi pisemnej dla poziomów B1, B2, C2 (zgodnie ze skalą biegłości ESOKJ)

Umiejętności w zakresie tworzenia wypowiedzi pisemnej dla poszczególnych poziomów (zgodnie ze skalą biegłości językowej ESOKJ)		
B1	B2	C2
Umiejętności ogólne		
Zdający potrafi pisać jasne, zwarte teksty na rozmaite tematy leżące w polu jego zainteresowań, w formie liniowego ciągu prostych, pojedynczych zdań.	Zdający potrafi pisać klarowne, szczegółowe teksty na rozmaite tematy związane z własnymi zainteresowaniami, przytaczając i oceniając informacje i argumenty pochodzące z wielu źródeł.	Zdający umie pisać w sposób klarowny i sprawny złożone teksty, stosując odpowiedni styl i logiczną kompozycję, ułatwiając czytelnikowi odnajdywanie istotnych treści.

Tabela 3 (cd.)

Umiejętności w zakresie tworzenia wypowiedzi pisemnej dla poszczególnych poziomów (zgodnie ze skalą biegłości językowej ESOKJ)		
B1	B2	C2
Umiejętności w zakresie twórczego pisania		
Zdający umie tworzyć jasne, szczegółowe opisy na tematy związane z własnymi zainteresowaniami. Potrafi pisać relacje z własnych przeżyć i doświadczeń, opisywać własne uczucia i reakcje w prostym, spójnym tekście. Potrafi opisywać zdarzenia, np.: niedawną wycieczkę – prawdziwą lub wymyśloną. Umie pisemnie przedstawić zwarte opowiadanie.	Zdający potrafi klarownie, szczegółowo opisywać rzeczywiste lub wymyślone zdarzenia i doświadczenia, zachowując spójność logiczną opisu i stosując odpowiednie dla obranego gatunku konwencje. Potrafi klarownie, szczegółowo pisać na wiele tematów związanych z własnymi zainteresowaniami. Potrafi napisać recenzję filmu, książki lub sztuki teatralnej.	Zdający potrafi pisać klarowne, płynne, frazujące opowiadania oraz opisywać przeżycia i doświadczenia w stylu odpowiednim dla przyjętego gatunku.
Umiejętności w zakresie pisania sprawozdań		
Zdający potrafi pisać krótkie, proste rozprawki na tematy związane z własnymi zainteresowaniami. Potrafi z pewnością swobodą podsumowywać obserwacje, sporządzać opracowania i podawać własną opinię na temat zgromadzonych informacji dotyczących typowych i nietypowych czynności i zdarzeń z obszaru własnej specjalności. Potrafi pisać bardzo krótkie sprawozdania według standardowo przyjętego formatu, przekazując rutynowe, faktyczne informacje i uzasadniać jakieś działania.	Zdający potrafi napisać rozprawkę lub opracowanie, stosując systematycznie rozwijaną argumentację, podkreślając istotne kwestie i podając odpowiednie przykłady. Umie w formie pisemnej analizować różne koncepcje i rozważać różne rozwiązania danego problemu. Potrafi napisać rozprawkę lub opracowanie, prezentując dany pogląd, podawać argumenty za i przeciw oraz przedstawiać zalety i wady różnych możliwości wyboru. Potrafi dokonać syntezy informacji i argumentów pochodzących z wielu źródeł.	Zdający potrafi w sposób klarowny i płynny komponować skomplikowane sprawozdania, artykuły czy opracowania przedstawiające dane zagadnienie oraz oceny wniosków projektowych lub dzieł literackich. Potrafi zapewnić własnemu tekstowi stosowną i efektywną strukturę logiczną, pomagając czytelnikowi odnajdywać istotne treści.

Źródło: ESOKJ 2003, s. 65.